

به نام خداوند

گزارش سخنرانی علمی
«رویکرد کیفی، بافت مدار و میان رشته‌ای به تعامل انسان و
اطلاعات»

سخنران: دکتر یزدان منصوریان

تاریخ برگزاری: ۱۳۹۰/۰۳/۲۵

مکان: پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

تدوین: معصومه سادات کشفی

خرداد ۱۳۹۰

گزارش حاضر به معرفی سومین سخنرانی پژوهشگاه در سال ۱۳۹۰ می‌پردازد. در انتها نیز نتایج تحلیل کاربرگه‌های ارزشیابی شرکت‌کنندگان ارائه می‌شود.

الف. معرفی

سومین سخنرانی علمی در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران با عنوان «رویکرد کیفی، بافت مدار و میان رشته‌ای به تعامل انسان و اطلاعات» و سخنرانی آقای دکتر یزدان منصوریان، عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت معلم تهران در روز چهارشنبه ۱۳۹۰/۰۳/۲۵ ساعت ۱۴ تا ۱۶ در تالار اجتماعات پژوهشگاه برگزار شد. در این گزارش، خلاصه‌ای از سخنرانی به همراه نتایج تحلیل کاربرگه‌های ارزیابی شرکت‌کنندگان ارائه می‌شود.

ب. خلاصه سخنرانی

در ابتدای سخنرانی، آقای دکتر یزدان منصوریان با اشاره به تشکیل گروه پژوهشی تعامل انسان و اطلاعات در پژوهشگاه علوم اطلاعات پژوهشگاه، این اقدام را بسیار مثبت، به جا و شایسته و ایجاد این گروه پژوهشی را در پژوهشگاه‌های پژوهشگاه امری مهم و ضروری دانستند. سپس سخنرانی خود با موضوعهای زیر پرداختند:

- مروری بر تعریف چند مفهوم کلیدی
  - کنش اطلاعاتی
  - تعامل انسان و اطلاعات
  - رویکرد بافت مدار
  - رویکرد کیفی در پژوهش
  - پژوهش میان رشته‌ای
- گستره و عمق پژوهش در عرصه تعامل انسان و اطلاعات
- معرفی و بررسی روندهای جاری در مطالعات این حوزه
- ارائه فهرستی از مراکز، منابع و رخدادهای علمی مطرح در این عرصه
- کاربردهای عملی این رویکرد برای متخصصان علم اطلاعات

سخنران سطوح اصلی در مطالعه تعامل انسان و اطلاعات را موارد زیر معرفی کرد:

- سطوح فردی
  - احساسات و عواطف کاربران در تعامل با اطلاعات
  - اندیشه‌ها و نگرشهای آنان در خلال این تعامل
  - رفتارهای کاربران، شامل تمام کنش‌ها و واکنشهایی که در این فرایند نشان می‌دهند.
- سطوح فرهنگی و اجتماعی

▪ سطوح سازمانی و شغلی

▪ سطوح موقعیتی

• تاریخی و جغرافیایی

و با مروری بر فعالیتهای علمی در تعامل انسان و اطلاعات، گروههای پژوهشی فعال در گروههای کتابداری و اطلاع رسانی را معرفی کرد و به مرور پروژه های تحقیقاتی تکمیل شده و ارائه فهرستی از رخدادهای علمی در این زمینه (کنفرانسها، کارگاه ها و...) پرداخت به عنوان مثال:

- Information Seeking in Context (ISIC) (<http://www.um.es/isis2010/>)
- The Information Interaction in Context Symposium (<http://www.iiix2010.org/>)
- Information: Interaction and Impact (<http://www.i3conference2011.org.uk/>)
- Workshop on Contextual Information Access, Seeking and Retrieval Evaluation (<http://www.irit.fr/CIRSE09/>)

ذکر مثالهایی از مقالات و ویژه نامه مجلات تخصصی کتابداری و اطلاع رسانی نیم نگاهی به درس «تعامل انسان و اطلاعات» در برنامه درسی کتابداری و بخش دیگری از سخنرانی ایشان بود.

ایشان فهرستی از موضوعات مطرح در پژوهشهای این حوزه را نیز به شرح زیر ارائه دادند:

- Research approaches and methodologies, both interpretative and positivist, employing either qualitative or quantitative methods.
- Information Seeking, Searching and use in specific contexts, e.g., health care, education, business, industry, the public services.
- Information Seeking and searching in virtual social networks
- Information behavior in everyday life
- Integrating studies on information seeking and interactive retrieval
- Information use: the nature of information and how information is used to help solve problems, aid decision making or satisfy a need.

و در پایان

در خلال چند دهه ی گذشته پژوهشگران علوم و فناوری اطلاعات به بررسی جنبه های مختلف تعامل انسان و اطلاعات پرداخته اند. مطالعاتی که در باره نیازهای اطلاعاتی، رفتارهای اطلاع جویی و کاربرد اطلاعات بوده اند هر یک بخشی از این تعامل پیچیده را مورد توجه قرار داده اند. اما در سالهای اخیر توجه پژوهشگران این حوزه به پنج نکته اساسی جلب شده که مسیر این تحقیقات را بسیار تغییر داده است. نخست اینکه آنان دریافتند به دلیل همپوشانی و همزمانی بسیاری از فعالیتهای شناختی و رفتاری کاربران، نمی توان مرز مشخصی میان گام های اصلی در فرایند پاسخگویی به یک نیاز اطلاعاتی ترسیم کرد. چرا که رفتار اطلاعاتی انسانها بیش از آنکه خطی و ایستا باشد، غیرخطی و پویاست. در حالی که قبلاً محققان برای رسیدن به شناخت بیشتر درباره هر یک از وجوه مورد مطالعه، دامنه تحقیق خود را به فقط یکی از اجزاء این فرایند محدود می کردند و این محدوده به تدریج خود محدودیتی برای رسیدن به این شناخت ایجاد کرده بود و آنان را عملاً از کسب شناخت همه جانبه در این زمینه دور

می‌ساخت. در نتیجه واژه جدیدی در متون این حوزه با عنوان «کنش اطلاعاتی» پدید آمد که شامل هر نوع تعامل کاربران با منابع اطلاعاتی است. این مفهوم گستره‌ی نوینی پیش روی محققان گشود و به آنان اجازه داد در دامنه‌ای گسترده‌تر به تحقیق در این زمینه بپردازند. نکته دوم توجه محققان به تأثیر «بافت» بر تعامل انسان و اطلاعات بود. آنها دریافتند که هیچ تعاملی در خلأ رخ نمی‌دهد، بلکه در درون بافتی اتفاق می‌افتد که خود مجموعه‌ی ملمزوجه‌ی از عناصر درهم تنیده‌ای است که هر یک از این عناصر تأثیری پیدا یا پنهان بر محصول آن تعامل دارند. تحول سوم متأثر از توجه پژوهشگران این حوزه به پیوندهای بین رشته‌ای بود. آنها دریافتند که به دلیل پیچیدگی‌های فکری و احساسی آدمی، بررسی رفتارهای اطلاعاتی او در هر یک از سطوح شناختی و عاطفی نیازمند مبانی نظری حوزه‌هایی همچون روان‌شناسی و جامعه‌شناسی است. بر این اساس، پیوندهای میان رشته‌ای تازه‌ای در این زمینه ایجاد شد و پژوهشهای این حوزه متحول گردید. تحول چهارم به دنبال استقبال محققان از رویکرد کیفی بود. آنان دریافتند که روش‌های مرسوم کمی پاسخگوی بسیاری از پرسش‌ها نیست و ناگزیرند برای یافتن پاسخ آنها از رویکرد کیفی استفاده کنند. آخرین تحول پدید آمده در سال‌های اخیر مربوط به توجه بیشتر محققان به گروه‌هایی در جامعه است که قبلاً چندان مورد توجه نبودند. چرا که اغلب تحقیقات انجام شده محدود به محیط‌های علمی و دانشگاهی بود. در حالی که تعامل انسان با اطلاعات بسیار فراتر از محدوده محیط‌های آموزشی است.

و در نهایت موارد زیر به عنوان نتیجه اعلام شد:

- تعامل انسان با اطلاعات فرایندی پیچیده، غیرخطی و چند وجهی است.
- مطالعه هر یک از وجوه این تعامل قبل از هر چیز نیازمند شناخت بافتی است که در آن چنین تعاملی رخ می‌دهد.
- پیوندهای میان رشته‌ای بر پویایی مطالعات این حوزه می‌افزاید.
- استفاده از رویکرد کیفی در مطالعه این تعامل مولد دانش جدید است.
- پژوهش در این حوزه هنوز در مراحل آغازین است و پرسشهای فراوانی برای طرح در مطالعات آتی وجود دارد.

در بخش پایانی آقای دکتر یزدان منصوریان بخش بیشتری را به پرسش و پاسخ پرداختند و جلسه در ساعت ۱۶ به پایان رسید.

ج. ارزشیابی نشست از دیدگاه شرکت کنندگان

پس از فراخوان سخنرانی ۱۹ نفر به صورت الکترونیکی، برای شرکت در سخنرانی، کاربرگ نام‌نویسی را تکمیل و ارسال کردند که ۱۴ نفر از آنها در ارزیابی سخنرانی شرکت کردند. ۱۱ نفر از شرکت کنندگان زن و ۸ نفر مرد بودند. جدول ۱ سطح تحصیلات شرکت کنندگان را نشان می‌دهد.

جدول ۱. سطح تحصیلات شرکت کنندگان

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد
دکتری	۵	۲۶٪
کارشناسی ارشد	۱۰	۵۲٪
کارشناسی	۴	۲۱٪
کاردانی	۰	۰
مجموع	۱۹	۱۰۰

نتایج تحلیل پرسشنامه‌های تکمیل شده در جدولهای زیر ارائه می‌شود:

۱. ارزیابی محتوا

جدول ۲. ارزیابی محتوای نشست

مجموع	بسیار خوب	خوب	متوسط	بد	بسیار بد	محتوا
۱۴	۷	۶	۱	-	-	روشنی هدف ارائه شده
۱۴	۴	۴	۶	-	-	تناسب محتوا با انتظار شما
۱۴	۴	۶	۴	-	-	تناسب محتوا با نیازهای شما
۱۴	۹	۵	-	-	-	روزآمدی محتوا
۱۴	۸	۵	-	۱	-	قابلیت در افزایش دانش تخصصی
۱۴	۱۰	۳	-	۱	-	جذابیت موضوع ارائه شده

۲. سخنران

جدول ۳. ارزیابی سخنران نشست

مجموع	بسیار خوب	خوب	متوسط	بد	بسیار بد	سخنران
۱۴	۹	۵	-	-	-	تسلط بر موضوع (توان علمی)
۱۴	۹	۳	۲	-	-	توانایی انتقال مطالب (قدرت بیان)
۱۴	۷	۵	۲	-	-	پیوستگی در ارائه مطلب
۱۴	۱۰	۲	۲	-	-	ایجاد انگیزه و علاقه در شرکت کنندگان
۱۴	۱۰	۳	۱	-	-	اشتیاق نسبت به یادگیری شرکت کنندگان
۱۴	۱۲	۲	-	-	-	گشاده‌رویی و احترام نسبت به شرکت کنندگان
۱۴	۱۱	۲	۱	-	-	پاسخ به پرسش‌های شرکت کنندگان
۱۴	۱۰	۴	-	-	-	مدیریت زمان

۳. شرایط و تسهیلات

جدول ۴. ارزیابی شرایط و تسهیلات نشست

مجموع	بسیار خوب	خوب	متوسط	بد	بسیار بد	شرایط و تسهیلات
۱۴	۳	۹	۲	-	-	زمان برگزاری
۱۴	۲	۹	۲	۱	-	مکان برگزاری
۱۴	۲	۹	۲	-	۱	امکانات تالار (دیداری، نور، و...)
۱۴	۱	۱۰	۲	۱	-	پذیرایی

۴. امور اجرایی

جدول ۵. ارزیابی امور اجرایی نشست

مجموع	بسیار خوب	خوب	متوسط	بد	بسیار بد	امور اداری
۱۴	۶	۷	۱	-	-	نحوه اطلاع رسانی برگزاری
۱۴	۵	۸	۱	-	-	ثبت نام
۱۴	۸	۶	-	-	-	برخورد کارکنان

۵. نحوه اطلاع رسانی

جدول ۶. نحوه اطلاع رسانی

فرآوانی	نحوه آگاهی
۷	وبگاه پژوهشگاه
۲	خبرگزاری های تحت وب
۳	دورنگار
۵	سایر موارد
۱۷	مجموع

۶. پیشنهاد موضوع از سوی پاسخ دهندگان: پاسخ دهندگان موضوع هایی را برای نشست های بعدی پیشنهاد کردند

که در جدول ۷ ارائه شده اند:

جدول ۷. پیشنهاد موضوع برای نشست های بعد

موضوع نشست	ردیف
User interface & IR و ارائه راهکارها	۱
سخنرانی های بیشتری در زمینه تعامل انسان و اطلاعات	۲
پژوهش های کیفی از سوی همین سخنران	۳
مباحث مرتبط با مدیریت کتابخانه ها شامل: مدیریت استراتژیک و انگیزش کاربران و کارمندان و افزایش خلاقیت در روندها	۴
سواد اطلاعاتی شامل: عملیاتی سازی آموزش سواد اطلاعاتی و مدل ها و شیوه های جدید که بعضاً با نام های جدید متفاوت عرضه شده است.	۵
سواد رسانه: با هجوم رسانه های مختلف شاید برای کتابداران عمومی و آموزشگاهی لازم باشد ابزار تحلیل رسانه های عمومی را در اختیار کاربران قرار دهند.	۶

۷. **پیشنهاد و انتقاد:** جدول ۸ پیشنهادهای پاسخ‌دهندگان برای بهبود برگزاری نشست‌های بعدی را شرح می‌دهد.

جدول ۸. پیشنهاد و انتقاد برای برگزاری نشست‌های بعدی

ردیف	پیشنهاد / انتقاد
۱	فایل‌های ارائه از نظر ویرایش مرور شوند.
۲	مدیران و کارکنان پژوهشگاه که در سخنرانی شرکت می‌کنند در حین سخنرانی کارهای
۳	اجرائی خود را انجام ندهند حواس سخنران و بقیه پرت می‌شود.
۴	بلندگوهای سالن جلسه بعضی‌ها وصل هستند بعضی‌ها خراب آنهایی که خراب هستند یا
۵	تعمیر شود یا اصلاً از روی میز برداشته شوند.